

SANKT HELENA

Deel 1: 'De gevangenschap van Napoleon'
Door: Octave Aubry, (1935)

3e deel: blz. 273 – 366 De Strijd.

I : De Inperkingen 273 - 302
II : Las Cases wordt 'ontvoerd' 303 - 325
III : Lowe regeert 326 - 366

Letterlijk uit het Duits vertaald door Roel Vos in maart/april 2003

pag.
273

I DE INPERKINGEN

Mme de Montholon was herstellende van de geboorte van een dochter, die de naam Napoleone had gekregen. (1) De keizer bezocht haar dagelijks. Hij ging naast haar bed zitten en babbelde tamelijk lang met haar. Was dit kind, zoals men aangenomen heeft, van hem? Die bewering laat zich niet zomaar staven. De conceptie ging terug op midden september 1815. Op dat moment bevond Napoleon zich op de Northumberland. Daar leefde men zo dicht op elkaar, dat elke, ook een heimelijke, verbintenis ruchtbaar hebben moeten worden. Mme de Montholon bewoonde met haar echtgenoot, de kinderen en een kamermeisje een winderige ruimte, waarin een bezoek van de keizer zeker was opgevallen. Anderzijds was Napoleon in zijn kabinet bijna nooit alleen. We spreken dus bijna van een feitelijke onmogelijkheid, maar tegelijkertijd ook van een psychische. Napoleon dacht, in diepe gedachten over zijn ongeluk verzonken, wel helemaal niet aan vrouwen. Zijn verhouding tot Mme de Montholon was rond deze tijd tamelijk afstandelijk en men kan eerder van een antipathie spreken.

Aantekening:

1. Op 18 juni 1816. Bij gebrek aan een katholieke priester doopte dominee Vernon het kind naar anglicaans gebruik. (Kerkboek van Jamestown.) De verlossing van Mme de Montholon, die bijgestaan werd door Dr. Livingstone, de hospitaaldirecteur van Sint-Helena, gaf O'Meara de gelegenheid ten koste van een arme bannelinge, die ook nog zijn patiënt was, grappen te maken. In een brief aan Gorrequer van 24 juni 1816 (L.P.20, 116) schreef hij: "Ik geloof niet dat er half zoveel angst bij de geboorte van de koning van Rome was. Je had kunnen denken, dat het hier ging om de eerste geboorte bij een vijftienjarige pas getrouwde, niet om een rijpe vrouw met ervaring, die al drie echtgenoten (ze leven alle nog) en acht of negen kinderen heeft gehad en bij geen enkele bij zijn geboorte geleden schijnt te hebben." (We laten hier een onfatsoenlijke opmerking weg.) Deze niet-gepubliceerde brief veroorlooft ons een oordeel over deze mens te vormen.

²⁷⁴ Gourgaud, die niets verzwijgt (1), had zeker over een toenadering verslag gedaan. Maar hij beschuldigde veeleer Mme de Montholon, dat zij admiraal Cockburn had willen verleiden. Daarboven was Montholon, zo trouw hij zich ook tegenover de keizer mag hebben gedragen, toch een verliefde man en jaloers op zijn vrouw.

Het is immers bekend dat Mme de Montholon van plezier hield: zij is het uit gewoonte en uit instinct. "Ze probeert alles wat ze kan", zal Gourgaud later in zijn

dagboek noteren, “om zich naar zijne majesteit lief op te stellen: verliefde blikken, uitstrekken van de voeten, ingesnoerde taille, ja, zij probeert ook nog de mooie vrouw te spelen wat haar niet gemakkelijk valt.” (2) Maar is dat niet het gedrag van een kokette vrouw? Mme de Montholon gedraagt zich zo tegenover alle mannen, of het nu de Engelse officieren, de zeldzame gasten van de keizer of zelfs Gourgaud in zijn beste dagen zelf is. Mme de Montholon is een Parisienne en een salondame. Gourgaud, die eigenlijk alleen maar het leven te velde kent, gooit kleinigheden en belangrijke zaken door elkaar en ziet een berekenende manoeuvre, terwijl het slechts om een levendig temperament gaat (3). Napoleon is in zijn omgang met haar niet bijzonder terughoudend geweest.

Aantekening:

1. Dit gaat zover, dat hij (in de originele tekst van zijn dagboek) optekent, wanneer de een of de ander medicijnen neemt en ons de meest intieme bijzonderheden van een ieder verraadt. Ook geeft hij ongekuist de gepeperde redematies weer, die men in Longwood voerde, waar men in geen enkele opzigt een blad voor de mond nam.
2. 4 januari 1817. Niet gepubliceerd. Het schijnt dat Gourgaud in de eerste tijd een oogje op haar had en afgewezen werd.
3. Mme de Montholon hield er overigens van grootsprakige aanduidingen te maken, die tot een boosaardige uitleg aanleiding gaven. Zo zei ze tegen Gourgaud dat men haar had voorspeld ‘dat ze koningin zou worden zonder het te zijn’.

275 Op een avond komt zij voor het diner in de salon en vindt hem daar met Gourgaud. De keizer vraagt haar om in de spreekkamer te gaan en een beetje muziek te maken, ondertussen onderhoudt hij zich met zijn vleugeladjutant over grammatica. De arme vrouw zit zonder licht achter de piano, speelt ‘Malbrough’, toonladders, slaat om de aandacht van de keizer op zich te vestigen valse tonen aan, maar deze roept haar uit de naastgelegen ruimte toe dat ze door moet spelen en staat haar pas veel later toe in de salon te komen. (1) Hij staat toe dat Gourgaud in zijn aanwezigheid over haar op een beledigende manier spreekt: “Mme de Montholon”, zei hij (2), “gedraagt zich niet netjes. Zij doet alsof ze een mooie boezem en mooie voetjes heeft.” “Mooi”, zegt de keizer, die rust wil hebben, “dan maakt u haar daarover maar een compliment.” “Ze krabt te vaak aan haar boezem en ze spuugt in haar bord, dat is geen teken van goede opvoeding. Ik had niet gedacht dat zij uwe majesteit zo bevalt, dat .....(3). Ze doet alles om deze indruk te wekken.”

Napoleon zelf spreekt erg laatdunkend over haar: “Geloof u”, zegt hij tegen Gourgaud, “dat ik niet alles weet wat die doet? Die denkt eerder aan zich zelf dan aan mij. Ze heeft de rolgordijnen van mijn salon voor zich zelf genomen, ik doe alsof ik dat niet bemerkt heb. ....U, Gourgaud, moet met haar kunnen opschieten. Maar gelooft u maar niet, dat zij mij bevalt. Ik was aan de omgang met zulke mooie vrouwen zo gewend, dat ik er niet om heen kan de belachelijkheid en de slechte manieren van de Montholon op te merken. Maar hier moet men volstaan met het gezelschap van een papagaaienwifje, omdat er niets anders is. We hebben immers geen keus. (4)

Aantekening:

1. Gourgaud, 11 februari 1817 (gedeeltelijk niet gepubliceerd, Bibli. Thiers.)
2. Op 20 januari 1817. niet gepubliceerd.
3. ....u haar tot uw geliefde wilt maken. Gourgauds uitdrukkingen zijn zo duidelijk als men ze hier kan weer geven.
4. 12 februari 1817. niet gepubliceerd. “Op dezelfde dag”, schreef Gourgaud, “geeft hij ook toe dat die Montholon ook hier is, omdat zij zich in Parijs onmogelijk heeft gemaakt; zij hoopt dat haar verblijf in Longwood haar zal laten groeien en haar hoogachting brengen zal. Maar wat gaan mij die bedoelingen aan. Men heeft tenslotte gezelschap en als die vrouw mooier was geweest, zou ik .....mij dat ten nutte maken!” niet gepubliceerd.

276 Hij heeft inderdaad geen keuze. Van de beide vrouwen, die met hem in verbanning zijn meegegaan, doet alleen Mme de Montholon haar best hem te verstrooien, hem te vleien, hem op te winden. Ze praat vaak met hem over zijn waarschijnlijke terugkeer naar Frankrijk en weet zeker dat zijn zoon heerser wordt.

“Wie weet”, zegt zij eens, “of uw majesteit niet ooit eens een groot rijk in Amerika zal stichten.” “Ach, daar ben ik te oud voor”, zegt de keizer.

Met zachte hand omgeeft zij hem met alle vrouwelijke zorgvuldigheid, die hem in zijn ongeluk zo goed doet en maakt zich daardoor langzamerhand onontbeerlijk. Hij zit in haar kamer en port, terwijl zij kletst, in het vuur. Tot ergernis van Mme Bertrand, tot grote woede van Gourgaud, die zich zodra hij niet de alleen begunstigde is, zich persoonlijk beledigd voelt, gaat hij met haar het meest wandelen.

Ondertussen heeft Napoleon voor Mme de Montholon, hoeveel hij ook om haar omgang geeft, geen lichamelijke gevoelens. En hij ergert zich als Gourgaud door zijn voortdurende toespelingen tot de opvatting aanleiding geeft dat ze zijn geliefde is. “Dat is niet waar”, zegt hij tegen Bertrand (1), “daarvoor is ze te lelijk. Het zou in de kranten kunnen komen en schade aanrichten.”

Aantekening:

1. 4 januari 1817. niet gepubliceerd. Wij komen overigens in de loop van dit verhaal nog terug op de strijdvraag omtrent de verhouding tussen de keizer en Mme de Montholon.

277 Ondanks alle scherts, die hij zich veroorlooft als hij een mooi jong meisje ziet, lijkt het dat de keizer alle vleeslijke lusten afwijst. Sinds meerdere jaren, ja zelfs al voor Elba, zijn gevoelens voor het vrouwelijk geslacht, zoals hij zelf bekent, zeer afgenomen. Als Mme de Montholon met een zucht uit dat men op Sint-Helena snel oud wordt – en bij haar is dat helaas het geval -, dan zegt Napoleon ‘dat hij er niet meer aan denken moet de dames het hof te moeten maken.’ Ze verzet zich daartegen en roept: “Wat? Met achtenveertig jaar gedragen veel mannen zich nog als jongelingen!”

“Ja”, zegt de keizer, “maar zij hebben niet zoveel verdriet ervaren als ik.

Gourgaud ziet er van opzij veel jonger uit dan hij werkelijk is. Hij is nog in de fase van de illusies. En Bertrand houdt van zijn vrouw en van zijn kinderen als afgoden. Maar ik, ik heb niemand meer. Als ik de keizerin zou verliezen, zou ik niet meer trouwen.” (1)

Als Gourgaud klaagt (2) ‘dat hij geen vrouw naar Longwood kan laten komen, terwijl iedereen er wel een heeft’, zegt Napoleon dat hij hem niet zal tegen houden en voegt er aan toe: “Pah, vrouwen!... Als je niet aan ze denkt, heb je ze niet nodig. Doe zo als ik!” Waarop Gourgaud in zijn dagboek opmerkt: ‘Zijne majesteit is 48 en ik ben 35 jaar oud!’

Het lijkt er werkelijk op dat de keizer gelooft geen liefde nodig te hebben, terwijl die voor zijn volgelingen nog een belangrijke rol speelt.

Aantekening:

1. Dezelfde opmerking op 7 april. “Met vijftig jaar”, zegt Napoleon, “kan men niet meer liefhebben. Berthier deed het nog steeds, maar mijn hart is versteend.”
2. 2 september 1817. niet gepubliceerd.

278 Zonder te praten over de Montholons, die binnen achttien maanden twee dochters op de wereld zetten of over de Bertrands (1), bij wie de ene mislukking op de andere volgt, worden de ongetrouwden door begeerten geplaagd, die door het nietsdoen, misschien ook door de bepaalde atmosfeer nog opgezweept worden. (2)

Zelfs de strenge Las Cases offert aan Venus. Bij Gourgaud wordt de liefdesdrift, meer nog dan zijn heimwee naar Frankrijk, tot een ware bezetenheid.

Aantekening:

1. De mensen op het eiland zijn tegenwoordig nog zeer vruchtbaar. Het grootste deel der gezinnen heeft tien, twaalf of vijftien kinderen. Maar men moet niet overdrijven. Frédéric Masson schreef deze overmatige geslachtsdrift toe aan het 'koloniale' klimaat: "Sint-Helena", schrijft hij (Autour de Sainte-Hélène, 1re série, 116), "ligt voorbij de evenaar. Er heerst daar om zo te zeggen het plezier om bloed te vergieten, en naar lijden te kijken. De haat kan zich in deze atmosfeer van waanzin alleen door moord bevredigd worden, een soort erotisch delirium beïnvloedt de verhoudingen tussen de beschaafde mensen en voert ze door de verlokkingen van de vrouwen in de barbarij terug. De blanke man, die dapper en ontwikkeld is en sociaal gevoel bezit, wordt plotseling door de domme, gewelddadige gevoelens van de zwarte mens gegrepen. Het verantwoordelijkheidsgevoel stompt af, het geweten verkommert, de zielsverantwoording houdt op ....."
Deze bewering is reeds in haar uitgangspunten foutief. De beroemde historicus en schrijver van het boek 'Napoléon et sa famille' heeft zich in zijn studeerkamer vooraf een voorstelling van het klimaat van Sint-Helena gemaakt. Het is in tegendeel bijna Europees. De bevolking is werkzaam en vreedzaam. Gaan zich zelden te buiten, misdaad is er onbekend. Ten tijde van Napoleon, toen het eiland vol met troepen was, vindt men eveneens bijna geen sporen van de beweerde zedenverwildering. Als bij velen van de geïnterneerden in Longwood de vraag van de geslachtelijke bevrediging zo'n grote rol speelde, dan lag dat zeker veel meer aan hun lange eenzaamheid, aan de verveling, aan het plezier van de Fransen in de omgang met vrouwen als in de geografische breedte.
2. Volgens Gourgaud. (25 december 1816) ontving hij meermalen bezoek van een gewisse Blake, vermoedelijk een eilandbewoner.

Hij laat in zijn kamer heel in het geheim een mesties uit Jamestown komen (1). Maar de dienstboden verraden hem. De keizer wast hem de oren, maar hij kan het niet laten. Nu maakt hij de 'nimf', miss Robinson, het hof. Tevergeefs, zij wordt binnenkort de bruid van een handelskapitein. Daarna schenkt hij zijn hart aan Betzy Breame, de dochter van een pachter in Longwood. Ook deze liefde wordt niet beantwoord. Dan heeft hij het op een dienstmaagd van de Bertrands voorzien. De keizer raadt hem dit uit medelijden aan. Maar de Bertrands letten op. Zodra Gourgaud verschijnt, moet de mulattin de kamer uit (2). Omdat hij nog steeds van een huwelijk en ook nog van een voordelige droomt, ontvlamt hij ondertussen ook voor een zekere miss Amelia Churchill, die met haar ouders en zus uit India komend, op Sint-Helena aanlandt. Hij maakt ritten om haar te ontmoeten, begeleidt haar, belooft haar en haar zuster de vervulling van hun hartenwens, namelijk een ontvangst door Napoleon of hij zal in ieder geval een handtekening van hem bezorgen. Hij vraagt Napoleon om deze gunst. Die deze grootmoedig inwilligt en met Gourgaud een partij schaak speelt met de volgende inzet: ontvangst van de jonge dames en een paar geschreven woorden. Gourgaud zet op zijn beurt acht tortelduiven in, die hij op de jacht zal schieten. De keizer verliest, neemt echter zijn inzet terug. Gourgaud redt zich uit deze situatie doordat hij uit een schrijven van Napoleon ettelijke zinnen uitknipt, die hij aan zijn schoonheid overhandigt als ze zich inscheept naar Europa.

Aantekening:

1. Enige keren, vooral op 25 juni en op 24 september 1816 bracht hij op het eiland geboren vrouwen naar Longwood. Met betrekking tot de gekozene op 25 juni merkt hij op: "Ik geef haar zes pond. Het gehele dienstpersoneel maakt problemen. Zijne majesteit zegt dat ik verkeerd doe. Ik stuur haar weer naar de stad terug." (niet gepubliceerd, Bibli. Thiers.)
2. Mme Bertrand stuurde haar uiteindelijk weg om problemen met Gourgaud te vermijden (16 december 1817).

280 De keizer probeert te troosten door hem te verzekeren dat ze binnen het jaar in Engeland zullen zijn en hij zal hem daar 'met een vrouwtje uit de city laten trouwen, dat hem uit enthousiasme zeven tot achthonderd duizend francs in het

huwelijk meebrengt.' Napoleon belooft om op Gourgauds toekomstige landgoederen op vossenjacht te komen.

De anderen schikken zich zo goed mogelijk. Marchand heeft een verhouding met een aardig kamermeisje van Mme de Montholon, Ester Vesey, de dochter van een gepensioneerde sergeant van Ladder Hill. Het paar zal twee kinderen krijgen (1). Napoleon ziet deze verbintenis niet graag. Hij maakt Marchand vaak verwijten en verlangt van Mme de Montholon dat zij Esther ontslaat. Ze gehoorzaamt. (2) Desondanks brengt Marchand een keer per week in Longwood een nacht met zijn geliefde door en bezoekt haar als hij naar Jamestown gaat. Als ze weer in verwachting is, wil hij met haar trouwen. De keizer verbiedt dat. Hij wil de jonge man, waaraan hij gewend is geraakt, zelf een vrouw geven. Men weet dat dat zijn stokpaardje is.

Noverraz maakt Josephine, het kamermeisje van Mme de Montholon, het hof, maar dat hindert hem niet ook negerinnen na te lopen, wat Ali en de Archambaults ook doen. De bedienden zijn vaak zeer ontevreden. Doch tengevolge van een krachtige slok, die men zich niet ontzegt, is de stemming vaak opgewonden.

Aantekening:

1. Het tweede , een dochter, stierf als zuigeling. Het oudste, een jongen, James Octave met de bijnaam Jimmy, bleef met zijn moeder tot 1821 op het eiland.
2. Ze staat niet op de lijst van de 'op Longwood in april 1817 geregistreerde personen.' (L.P.20, 118)

*

281 Na de laatste ontmoeting met Lowe heeft Napoleon aan Montholon een lange 'Remonstrance' gedicteerd. Dit aan de gouverneur gericht verweerschrift moet via hem het Engelse ministerie bereiken en daarbovenop wil men ook nog de openbare mening van Europa beïnvloeden. Het wordt door Montholon ondertekend (1) en op 23 augustus 1816 naar Plantation House gezonden. Napoleon verklaarde er zeer tevreden over te zijn. Hij laat het zich meerdere malen voorlezen. Ali maakte er afschriften voor Europa van. Enkele dagen later (2) maakte de keizer een tactische fout. Hij liet namelijk en weer door Montholon aan de gouverneur schrijven, dat hij noch de bewoners van het eiland noch de officieren noch vreemden ontvangen zou, als zij daarvoor een passeerbewijs van de gouverneur nodig hadden. Lowe stortte zich op deze aangeboden gelegenheid. Niets was beter geëigend om zijn taak zo te verlichten als de isolering van de Fransen. Hij schreef dus aan Montholon dat hij van Napoleons besluit kennis had genomen. Nu pas zag de keizer zijn fout in en probeerde die goed te maken. Hij liet Poppleton roepen en zei tegen hem 'dat hij de Engelse officieren voor wakkere mannen en flinke soldaten hield en dat hij steeds met vergenoegen bij hen zou zijn.' (4)

Aantekening:

1. Dit bevestigt dat Bertrand in ongenade was gevallen, want in zijn functie van hogere kroonbeambte kwam het hem toe, zijn handtekening onder een zo belangrijk stuk te zetten. Misschien had hij bezwaar tegen het effect van dit protest of tegen de vorm geuit. Op 20 augustus werd dit stuk aan Gourgaud en Las Cases voorgelezen, die het na enkele veranderingen goedkeurden (Gourgaud I, 238). In Jamestown ging het gerucht dat 'Napoleon met een dolk naar Bertrand had gestoken, omdat hij het schrijven niet wilde ondertekenen.' (Gourgaud I, 241).
2. op 28 augustus 1816.
3. op 29 augustus 1816 (L.P. 20,115).
4. Poppleton gaf daarover bericht aan Lowe, die hem antwoordde: "Generaal Bonaparte heeft zich door het schrijven van Graaf Montholon, dat u mij heeft overhandigd, zelf een beperking opgelegd,

waarvan hij zich nu door indirecte middelen van wil bevrijden. Let u op alles wat er wordt gezegd en wat er gebeurt.” (L.P.20,115)

282 Maar Lowe had Malcolm en Bingham al gezegd voor Longwood geen toelaatpasseren meer op te stellen. In deze kleinzielige oorlog had hij een punt gescoord. (1)

Het Britse kabinet vreest nog steeds een vlucht poging van de keizer. Die vrees wordt gevoed door uit de lucht gegrepen of anonieme aanduidingen, die op het ministerie van verschillende kanten binnen kwamen of door aangedikte complotten ter bevrijding van Napoleon, die of door Joseph Bonaparte of door voormalige waardigheidsdragers van het keizerrijk aangesticht en gefinancierd zouden zijn. De ex-koning van Spanje (=Joseph, RKV), die zich in de Verenigde Staten heeft terug getrokken, dacht er veel meer aan een aangenaam en luxe leven te leiden dan zich in een nieuw avontuur te storten, zelfs als zou het hem de kroon van Mexico opleveren. Wat de hogere beambten van het keizerrijk betreft, die wilden door de Bourbons in genade worden aangenomen als hen dat lukte en in ieder geval over hun daden gras laten groeien. Geen van deze heren heeft ooit de keizer het geringste teken van een vriendschappelijk aan hem denken hem doen toekomen.

Maar de angst is voor het verstand niet toegankelijk. Bathurst en zijn getrouwen, Bunbury en Goulburn, strooien brieven over Lowe uit, waarin hem wordt ingeprent ogen en oren open te houden. In Brazilië zou een expeditie worden voorbereid, een aangekomene op Sint-Helena zou al door de Fransen binnen gehaald zijn, een Amerikaan, Carpenter genaamd, rust in de Hudson Bay een snel zeilschip ten behoeve van de bevrijding van de gevangene uit.

Aantekening:

1. L.P.20, 115. De vraag was even later niet meer van betekenis, omdat Bertrand toen in Longwood woonde. (Hij betrek zijn nieuwe huis op 20 oktober 1816). Omdat de opperhofmaarschalk zich nu zelf binnen het gebeid van Longwood bevindt, kan hij niet meer de passen tot entree geven.

283 Als men in Londen al bevreesd is, hoeveel meer moet Lowe dan bevreesd zijn, op wie de gehele verantwoordelijkheid rust. Hij slaapt letterlijk niet meer (1). Als het Napoleon gelukt door een of andere list te ontsnappen, dan is het met de gouverneur gedaan: zijn loopbaan breekt op schandelijke wijze af. Hij wil echter zijn taak volbrengen. Deze opdracht, die naar zijn opvatting in de ogen van Engeland en Europa eervol is. Want op geen enkel moment is het bij hem opgekomen dat zijn kerkermeesterschap iets verachtelijks zou hebben kunnen zijn (2).

Lowe stelt belang in zijn taak, niet vanwege de grote vooruitzichten, die hem daardoor in de toekomst verschijnen, maar vooral ook vanwege de prachtige positie die het hem nu al oplevert. Is hij niet op Sint-Helena een kleine soeverein met bijna absolute macht? Heeft hij niet een prachtige residentie en vorstelijk inkomen? De vlucht van Napoleon, waarmee zijn geest steeds bezig is, vindt hij bij kalm overleg als praktisch zo goed als onmogelijk. Misschien zou het de gevangene gelukken 's nachts met vermijden van de posten Proporous Bay te bereiken. Maar deze weg is lang, steil en gevaarlijk (3).

Aantekening:

1. Overigens ontving hij ook brieven van dwazen en gekken, die hem denkbeeldige vluchtplannen verrieden. Lowe, de gewetensvolle archivaris, heeft ze allemaal bewaard. Vermoedelijk heeft hij ze niet allemaal geloofd, maar ze zullen zijn vrees toch wel aangewakkerd hebben (L.P.20, 204)
2. Deze opvatting behield hij tot het einde. Op 5 mei 1821 schreef hij aan Lady Holland: “Het streelt mij meer om op Sint-Helena zijn bewaker te zijn dan zijn minister in de Tuilerieën (L.P. 20, 132).
3. Napoleon was dit de eerste dagen al duidelijk. Verscheidene keren brachten Las Cases, Montholon en Gourgaud vluchtplannen ter sprake. Maar de keizer ontmoedigde hen steeds weer. Daarom

schrijft Gourgaud ook: "Montholon zegt dat zijne majesteit hier vandaan nooit zal ontluchten. De keizer is daar te gevoelig voor. Hij zou deze of gene kunnen compromitteren. Hij zou zeggen dat hij te moe is of zich niet wil laten beschieten." (Gourgaud, 4 oktober 1817, niet gepubliceerd).

284 Napoleon, een zwaarlijvige man van bijna vijftig jaar, niet gewend aan wandelingen te voet over rotsen en dalen en bovendien – wat men vaak vergeet – bijziend, zou in deze steenmassa in het donker bijna zeker naar beneden zijn gevallen. Maar zelfs al zou het hem door een onverwacht toeval gelukt zijn tot aan de zee te komen, hoe zou dan het schip, dat daarbuiten op een hoge zee op hem wachtte, de controle van de onophoudelijk rond het eiland kruisende Engelse brikken kunnen ontgaan? Aan een gewelddadige ontvoering met een strijd was helemaal niet te denken. Daarvoor was een vloot, een leger nodig geweest, die gedurende een maandenlange reis naar het eiland onderweg was geweest.

Stel nu het geval dat het onmogelijke gebeurde: Napoleon verlaat als door een wonder het eiland. Waarheen zou hij zich dan begeven? Zijn doel kon alleen maar Amerika zijn. Maar hij was van de vroeger in Malmaison aangehangen opvattingen allang genezen. De democratische gewoonten in de Verenigde Staten waren niet naar zijn zin. Hij was er niet zeker van daar goed opgenomen te worden. Hij was bang daar 'zijn roem op het spel te zetten'. In het belang van zichzelf en van zijn zoon was het beter zo lang op Sint-Helena te blijven totdat een grote gebeurtenis hem de weg naar Europa zou banen. En als die grote gebeurtenis niet kwam, dan was het beter op deze rotsen te sterven. Dat was voor zijn roem het hoogst denkbare.

*

Bathurst zond met de Eurydice nog strengere maatregelen. De ordonnansofficier moest van nu af aan met alle middelen de aanwezigheid van Napoleon te Longwood *twee keer per dag* vaststellen.

285 Ter vermindering van zijn uitgaven en tevens ter beperking van zijn actieradius zouden *minstens* vier van zijn begeleiders naar Europa teruggestuurd worden (1). De achterblijvers zouden zonder uitzondering gedwongen worden een eenzijdig vastgelegd onderwerpingsformulier te ondertekenen, die zijnerzijds door verklaringen 'op onbeschaafde toon' waren vervangen. Bij weigering moest Lowe ze van het eiland verwijderen.

Bathurst hoopte op deze weigering. Gorrequer, Lowes militaire secretaris, ging eerst naar Bertrand om te peilen. Hij zei tegen de opperhofmaarschalk 'dat op grond van de laatste vanuit Londen getroffen instructies de gouverneur zijn vorige verklaring als ongeldig zou kunnen beschouwen en zijn familie met het oog op de zwangerschap van Mme Bertrand de toestemming geven naar de Kaap af te reizen'. Bertrand wees het aanbod af: hij dankte alles aan de keizer en wilde hem niet verlaten. Gorrequer drong aan: Bertrand was zijn verplichting, een jaar op Sint-Helena te blijven, nagekomen: hij kon nu zonder zijn eer geweld aan te doen, verdwijnen.

Aantekening:

1. Depêches van Bathurst 26 juni, 3, 17, 25 juli 1816, dépêche van Goulburn 20 juli 1816 (L.P.20,116). Op 17 juli gaf Bathurst aan Lowe, die hem bericht had over de moeilijkheden, waarop hij stootte, de volgende algemene richtlijn: "U heeft onderscheid te maken tussen uw optreden tegenover Generaal Buonaparte en uw gedrag tegenover degenen, die hem vrijwillig naar Sint-Helena zijn gevolgd. Het zou een gebrek aan hoffelijk zijn wanneer men de heftige woordenstroom, waartoe de eerste zich vaak laat leiden, niet met inzicht bekeken zou worden. De hoogte van de

plaats, waarvan hij naar beneden is gestort, de omstandigheden van die val zelf zouden een wat minder ontvlambaar mens ook tot het uiterste brengen. Wat nu de personen van zijn gevolg betreft, hun situatie is een geheel andere. Hun verblijf op het eiland hebben die lui te danken aan een gedoogactie van de Britse regering. U moet hen vertellen dat u uitdrukkelijke bevelen heeft ze van de persoon van de generaal te verwijderen en van het eiland af te zetten, als ze u niet de gewenste achtung bewijzen en uw voorschriften precies opvolgen.”

286 Omdat de opperhofmaarschalk stand hield, wendde hij zich tot Mme Bertrand. Voor de arme vrouw was de verleiding wel erg groot, maar zij wees het af, omdat zij in haar toestand bang was voor zeeziekte. Ook uitte ze de bezorgdheid dat men haar niet van de Kaap naar Engeland zou laten gaan (1).

Dezelfde dag verscheen Lowe in Longwood. Napoleon weigerde hem te ontvangen en zei tegen O'Meara: “Hij moet maar met Bertrand praten of mij overste Reade sturen. Hem zal ik, ook als zijn opdracht mij niet bevalt, zonder boosheid aanhoren, omdat hij slechts aan zijn bevelen gehoorzaamt.”

Lowe stond erop ontvangen te worden. Doch tevergeefs. Hij had het vreemde idee zijn verzoenende voorstellen te betreuren en tegelijkertijd van Bertrand en zelfs van Napoleon zelf verontschuldigen te ontvangen. (2)

Hudson Lowe, die van de keizer verontschuldigen verlangt! Ceasar zou voor deze voormalige overste van de Corsican Rangers excuses maken. Napoleon glimlachte vol verachting. Nu stuurt de gouverneur Reade naar hem toe.

Napoleon ontvangt hem in de tuin (3). Een uittreksel van de dépêches van Lord Bathurst wordt door Las Cases voor hem vertaald. De keizer vraagt of met de vier te verwijderen personen zijn officieren worden bedoeld.

Aantekening:

1. Onderhoud tussen Mme Bertrand en Gorrequer, 1 oktober 1816 (L.P. 20, 142)
2. Hij zei dat Bertrand zich moest verontschuldigen ‘wegens zijn gedrag en de toon, die hij tijdens de laatste ontmoeting tegenover hem had aangeslagen. Hetzelfde moest generaal Buonaparte doen voor de manier en de woorden van zijn ontvangst.’ Daarna zal hij dan zo goed zijn ‘ook zijnerzijds er geen moeite mee te hebben zijn verontschuldigen uit te spreken over de dingen, die in zijn optreden of zijn uitdrukkingen onaangenaam hadden kunnen overkomen’. (L.P. 20, 116)
3. Op de 4^e oktober. Reade heeft over dit gesprek een aantekening achtergelaten (L.P.20, 116)

287 Reade kan of wil niet antwoorden. Napoleon kijkt Las Cases aan en zegt in het Italiaans: “Binnenkort zal men mij toch alle anderen afnemen en mij dan op een ochtend vermoorden.”

Nerveus gaat hij in het gangpad op en neer zegt twee maal zachtjes: “Wat hebben ze toch een woede tegen mij! Maar hoe meer ze me aandoen, hoe beter het voor de wereld zal zijn.”

Las Cases denkt dat de dreiging dat ze allen weggaan Lowe tot toegeven zal dwingen. Maar wat als Lowe niet toegeeft? Op 8 oktober stuurt de gouverneur de door alle Fransen ondertekende verklaring aan Bertrand. (1). Omdat ze nog een keer op de plek van ‘Napoleon Buonaparte’ de woorden ‘de keizer Napoleon’ zetten, stuurt hij de bladzijden terug. Daarmee gehoorzaamt hij slechts aan de bevelen van de minister. Maar men voelt dat het Lowe, die zich streng aan zijn instructies houdt, niet ongelegen komt zich daarmee ook voor de ondergane scheldpartijen te wreken.

De keizer verbiedt hen te tekenen. Sir Hudson Lowe begeeft zich naar Longwood en laat daar in het nieuw gebouwde huis, dat de Bertrands spoedig zullen betrekken, Napoleons officieren een voor een voor zich verschijnen. Bertrand is enorm opgewonden en ‘probeert tevergeefs indruk op hem te maken’. Las Cases verdwaalt in het labyrint van de zinnen. Montholon speelt de diplomaat. Alle drie weigeren ze de verklaring, die de keizer van zijn keizerzijn berooft, te ondertekenen. De naïeve Gourgaud zegt dat hij wel zou willen ondertekenen,

zonder te letten op het feit dat zijn titel er niet bij staat, maar dat hij zich aan het gekregen bevel moet gehoorzamen.

Aantekening:

1. De tekst van de verklaring luidt: "Ondergetekende verklaart hierbij dat het zijn wens is op het eiland Sint-Helena te blijven en daarmee zelf de beperkingen, die Napoleon Buonaparte persoonlijk opgelegd worden, met hem te delen." (L.P.2-,116)

288 Als ze 's avonds na het diner bij elkaar zitten, komt het ultimatum van de gouverneur binnen: wie zich niet voegt, moet zich klaar houden onverbiddelijk naar de Kaap af te reizen." (1). De keizer, die net uit Don Quichotte heeft voorgelezen, verzoekt de rust te bewaren en wil met de lectuur doorgaan. Kort daarop slaat hij het boek dicht met de woorden: "Onder zulke omstandigheden kan men geen verhalen voorlezen."

Allen zijn terneergeslagen. Zelfs de dappere Mme de Montholon barst in tranen uit. Het pijnlijke zwijgen wordt plotseling door Gourgaud onderbroken: "Ik teken." Hij wil liever toegeven dan de keizer verlaten. Montholon volgt zijn voorbeeld. Napoleon kijkt hen aan en maakt geen bezwaren. Zijn trots is aangedaan. Hij weet dat hij hier niet alleen zou kunnen leven.

De drie Fransen overhandigen Poppleton de ondertekende bladen. Rond middernacht is deze kwelling afgelopen. (2)

Aantekening:

1. Van deze maatregelen zijn uitgezonderd: de opperhofmaarschalk en zijn echtgenote wegens de voortschrijdende zwangerschap, verder Cipriani, Marchand en nog enkele bedienden. (L.P.20,116, niet gepubliceerd).
2. O'Meara benut deze gelegenheid om in een brief aan Finlaison op zijn morbide en perfide wijze te schilderen hoe Montholon, Las Cases en Gourgaud midden in de nacht in de slaapkamer van Poppleton kwamen 'geheel uitgeput, de ogen vol tranen, hielden ze hem hun verklaringen voor en verzochten hem dringend deze nu op dit moment aan de gouverneur te doen toekomen." (23 december 1816, L.P. 20, 216.) Zo'n haast was niet nodig. En O'Meara heeft deze bijzonderheden genoteerd om op kosten van de Fransen de lak te krijgen. Poppletons rapport is eenvoudig en precies: "Tussen elf en twaalf uur 's nachts kwamen generaal Montholon, generaal Gourgaud en graaf Las Cases met vier vellen papier in mijn kamer, waarop, zoals ze zeiden, de van hen geëiste verklaringen stonden. (Drie waren er door de genoemde officieren ondertekend, het vierde door alle bedienden behalve Santini). Ze vroegen mij dit alles aan de gouverneur te overhandigen. Graaf Las Cases voerde het woord, hij zei dat ze besloten hadden de keizer niet te verlaten, ze hadden zonder hem te vragen deze bladen ondertekend, hij wist er niets van....."(L.P.20, 116 – 20, 208, niet gepubliceerd).

289 De volgende dag stuurde Bertrand zijn verklaring. Van de bedienden hadden allen behalve Santini ondertekend. Nadat Lowe deze voorname zaak had gewonnen, ging hij tot andere over. Hij trof de beschikking dat Piontkwski en drie bedienden Santini, Rousseau en Archambault het eiland moesten verlaten (1). Piontkwski vertrek was voor Napoleon niet onaangenaam noch betreurenswaardig. Ondanks alle latere beweringen van de Pool moeten we vaststellen dat de keizer hem geen enkele boodschap voor Europa toevertrouwde, daarvoor schatte hij hem te laag in. Maar hij verleende aan hem wel ad honores de titel van eskadronchef en de gage voor een jaar. De drie bedienden behielden hun dienstboek met de bevestiging van hun diensten, twee jaar loon en een levenslang pensioen, dat een derde jaarloon bedroeg. De jongste Archambault, die tweede koetsier was en de zilverpoetser Rousseau, die beiden naar de Verenigde Staten wilden gaan, kregen van Napoleon de opdracht Joseph zijn groeten over te brengen.

De deurwachter Natale Santini (2) werd met een echte opdracht belast. De Corsicaan met het dikke haar zou zich voor zijn gebied in stukken hebben laten hakken.

Aantekening:

1. Santini had in Longwood geen speciale taak. Maar omdat hij geschikt en een bastaard was, deed hij prima vele kleine diensten. Hij knipte de keizer en naaide nieuwe voering in diens hoeden. Eenmaal maakte hij voor hem uit een oude grauwe overrok een jas. Ook vervaardigde hij voor hem een flanellen vest en een paar schoenen. Met voorliefde verbleef hij op het plateau van Longwood en schoot op de landerijen van de compagnie verwilderde zwijnen of geitjes, die voor de tafel van de bedienden een zeer welkome aanvulling vormden.
2. Betaalbaar gesteld door de familie van de keizer, speciaal door prins Eugène, uit de 800.000 francs, die hij in bewaring had..

290 Hij haatte Lowe geweldig. Als uitstekend jager, die in de omgeving van Longwood met zijn geweer stroopte, hoopte hij dat die gehate eens voor zijn loop zou komen. Hij zou zijn vendetta zeker hebben uitgevochten. Napoleon hoorde daarvan. Op een avond bij het diner viel hij tegen Santini uit: "Wat, jij rover. Je wilt de gouverneur ombrengen? Ellendeling, zet dergelijke gedachten uit je hoofd, of je zult met mij te doen krijgen!" En terwijl hij zich tot zijn officieren wendde: "Deze schurk zou ons bijna iets prachtigs hebben gebracht!" Napoleon had Santini zelf bevolen de verklaring niet te ondertekenen, zodat de gouverneur hem voor verwijdering bestemde. Omdat het nog niet gelukt was de 'Remonstrance' van 23 augustus naar Europa te zenden, moest Santini dat doen. Het schrijven werd in heel kleine letters op een stuk witte zijde gezet, dat uit een kledingstuk van Mme de Montholon gescheurd was. Hierna naaide Santini het in de voering van zijn rok. Om er geheel zeker van te zijn leerde de Corsikaan, hoewel hij tot nu toe in zijn leven nauwelijks iets had geleerd, het lange bezwaarschrift in twee dagen uit zijn hoofd. Napoleon overhoorde hem en zei, terwijl hij hem aan het oorlelletje trok: "Con la tua aria di non saper far niente, credo bene che riuscirai!" (Met jouw gezicht, alsof je niets weet en niets kent, zal het jou gelukken. (Santini 43)).

291 De aanwijzingen van de keizer waren eenvoudig: "Als het je gelukt om in Londen te komen, laat je het drukken. In Engeland zul je dappere mensen vinden; er zijn daar veel mensen, die het vooroordeel van hun regering tegen mij niet delen. Zoek ze op, ze zullen je helpen." (1) De vier uitgewezenen verlieten Sint-Helena op 19 oktober 1816 met de David in de richting van de Kaap. (2) Daar werden ze een maand lang in de gevangenis gestopt en bereikten Portsmouth pas op 12 februari 1817.

*

Vanaf de 10^e oktober 1816 waren de grenzen, waar binnen Napoleon zich, zonder door een Engelse officier begeleid te worden, vrij mocht bewegen, van twaalf naar acht mijlen terug gebracht. Zonder aantoonbare reden werd zijn ketting met een plotselinge ruk ingekort.

Nog erger: het was hem vanaf nu verboden een vreemd huis te betreden of met zo maar iemand die hij tegenkwam een gesprek te beginnen, tenzij er een Engelse officier bij was. (3)

Aantekening:

1. Santini 42. Napoleon ontving Archambault en Rousseau voor hun vertrek. Piontkowski wilde hij niet zien. (Gourgaud I, 254).

2. De doorzoeking was heel streng. Piontkowski, die voor de Engelsen bijzonder verdacht was, werd geheel uitgekleeed. (O'Meara II, 161)
3. Lowe hoopte op deze wijze het gevaar van ongewenste gesprekken tussen Napoleon en de commissarissen te bestrijden. Maar al spoedig kwam zelf hem dit verbod te hard voor, zodat hij het weer introk (26 december 1816, (O'Meara aan Finlaison, 29 december.) Poppleton moest verscheidene brieven afgeven. Ze werden in Plantation zorgvuldig geopend en weer dicht gezegeld. In een fragment van het originele manuscript van Las Cases vinden we de volgende zinnen: "De brieven toonden, hoewel ze al gelezen waren, daar geen spoor van. De getroffen voorbereidingen waren uiterst doelmatig. Zodra iemand op de zwarte lijst stond, werd door de gouverneur zijn wapen en zegel nagemaakt, zodat zijn brieven, nadat ze gelezen waren, schijnbaar onaangeraakt en zonder de geringste argwaan op te wekken, aankwamen. (L.P.20,215, niet gepubliceerd.)

292 De wachtposten, die tot nu toe pas vanaf negen uur hun cirkel kleiner maakten, werden nu reeds bij zonsondergang rondom de tuin van Longwood opgesteld. Vanaf negen uur omsingelden ze totdat de dag aanbrak het huis. (1).

Alle lange verhalen tussen Montholon en Gorreque over de uitgavenbeperking had in de loop van twee maanden geen enkel resultaat gehad. Omdat het door de regering vastgestelde bedrag van 8000 pond Sterling de gouverneur zelf te weinig leek, verhoogde hij tot het definitieve besluit van het ministerie kwam op eigen verantwoording het bedrag tot 12.000 pond. (2)

Aantekening:

1. Overdag werd de bewaking door 82 man uitgevoerd, die in piketposten in een cirkel bij de grenzen waren gepositioneerd. Vier posten hielden bij het park van Longwood de wacht. Zestien man waren in Longwood Gate, 23 in de stallen. Dit zijn de getallen van november 1817 (L.P.20, 225). Ze veranderden tijdens de tijd van het gevangen zijn maar weinig. Elke avond een kwartier na het kanonschot van Alarm Signal omgaven 28 posten de tuin. Zestien werden om negen uur in een cirkel om het huis geplaatst. 42 waren in Longwood Gate. 14 in de stallen. Daarbij kwamen nog 24 man en een officier, die de optische telegraaf moesten bedienen. Napoleon had medelijden met de door de wachtdiensten, de piketten en de gevaarlijke patrouilles langs de randen van de afgronden geplaagde soldaten. "Die arme duivels", zei hij, "ze moeten inzien dat de hele zware dienst, waartoe men hen dwingt, niets dan onnodige kwellerij is. Een enkele blijk op het eiland moet een ieder, die niet een onnozele hals is, van de onmogelijkheid van vluchten overtuigen." (O'Meara aan Finlaison, 10 oktober 1816, L.P. 20, 216).
Lowe had vanaf het begin de grenzen kunnen verbreden in plaats van ze te verkleinen. Want Bathurst had slechts bevolen 'dat er grenzen en wel doelmatige, moesten zijn'. Daardoor draagt Lowe in dit geval de uiteindelijke verantwoording.
2. Minutes Gorreque, L.P.20, 116. Lowe berichtte Bathurst op 8 september 1816.

293 Weer biedt Napoleon tevergeefs aan zijn totale uitgaven te verminderen onder voorwaarde dat hij zich de benodigde geldmiddelen uit Europa door verzegelde brieven laat komen. Hij wil verhinderen dat het Britse kabinet hoort over de bedragen (1), die hij in Europa bezit, want hij is ervan overtuigd dat men ze in beslag zal nemen. Daarmee had hij tegenover zijn vijanden zijn laatste troef uitgespeeld.

Dit uitgavenprobleem is een eeuw lang onderwerp van felle discussies geweest. Wij kunnen er nu neutraal naar kijken.

Was de door Lowe bepaalde som van 12.000 pond (dus 300.000 gouden francs) (2) voor het onderhoud van de Fransen voldoende? Ongetwijfeld. Maar alleen onder voorwaarde dat er niets aan de strijkstok bleef hangen. Dit was altijd enorm. Onder leiding van Montholon, een uitgesproken fijnproever, die een overvolle tafel wenst, is een vastgeroeste gewoonte ingeslopen, die te keizerlijk is. Een tijdlang probeert Bertrand dit streven een halt toe te roepen, maar als hij merkt dat met Montholon alle bedienden hier aan mee werken, schrikt hij terug voor een strijd tegen deze coalitie. Verontrust over de diefstallen, die blijkbaar van alle kanten gebeuren, probeert hij de keizer de ogen te openen:

Aantekening:

1. Napoleon bezat in Europa in totaal vijf miljoen. De Engelsen dachten dat hij veel rijker was. In Londen ging het gerucht dat hij een schat in veiligheid gebracht zou hebben van twintig tot dertig miljoen. Daarom vond Bathurst ook dat hij een deel van zijn onderhoud zelf zou kunnen bestrijden.
2. Precies zo hoog was het inkomen van de gouverneur. Wat hem veroorloofde een luxe leventje te leiden.

294 “ Er wordt zoveel verspild”, zegt hij tegen hem, “het is eenvoudig uitgesloten dat wij per dag 17 flessen wijn (1) drinken of 88 pond vlees en 9 kippen opeten. Op deze wijze krijgen wij de Engelsen tegen ons.”

En hij voegt er nog verstandig aan toe: “In onze situatie zou het het beste zijn zo min mogelijk te gebruiken.”

Napoleon is het met hem eens. Hij is van plan voor elke bediende een vast bedrag voor diens onderhoud te bepalen: de Fransen acht francs, de overigen drie. Op deze wijze zou het verbruik aan de vanaf nu zeer beperkte tafel precies gecontroleerd kunnen worden. (2)

Aantekening:

1. Gourgaud (Dagboek I, 213). Er werden dagelijks de volgende soorten wijn geleverd: 9 flessen Bordeaux, 24 flessen Kaapse wijn, 6 flessen wijn uit Tenerife, Grave en de Bodensee, 1 fles uit Madeira. Daarboven maandelijks 14 flessen champagne en 4 flessen portwijn. De andere levensmiddelen waren overeenkomstig deze hoeveelheden. Per dag: 30 pond schapenvlees, 46 pond ossenvlees, 6 kippen, 30 eieren, 2 pond ham, 2 pond spek, 5 pond boter, 10 pond suiker, 6 pond vis, 10 pond vruchten, 20 pond gevogelte, 60 pond brood, 2 ½ gallon melk en 2 pond koffie. Verder per week: 8 eenden, 2 hanen, 2 ganzen, 1 speenvarken. Deze proviand werd verdeeld over 38 personen, waaronder 5 kinderen. De Engelse ordonnansofficier en de Engelse wachtofficier hadden hun eigen voeding, evenals de in livrei gestoken Engelse soldaten. (L.P.20,145). De hier aangegeven hoeveelheden worden alleen maar meer. Zo beliep de vleesleverantie van de slachterij alleen op tot 96 pond per dag toen er in Longwood slechts 28 personen, waaronder 4 kinderen waren. Dat belemmerde Cipriani en later Pierron niet om in Jamestown nog eieren en gevogelte in te kopen.
2. Zoals Gorrequer (7 september 1816, L.P. 20,116) bericht, sprak hij tegen Montholon zeer enthousiast en opgeruimd over de besparingen, die men door het ontslaan van een paar Engelse dienaren zou kunnen bereiken. Tenslotte besloot hij dat zes Engelse en een zwarte dienaar ontslagen moesten worden. “Hij vond het wijnverbruik veel te hoog: men moet zich zoveel mogelijk beperken”, zei hij, “geen fles meer ontkurken dan nodig is.” Hij beval het gebruik van de Kaapse wijn ‘in verhouding met de vermindering van de dienaren in overeenstemming te brengen’. Deze verstandige besluiten werden niet uitgevoerd. De tegenstand van de bedienden tegen de besparende maatregelen waren zo groot, dat men het uiteindelijk opgaf.

295 Maar Montholon brengt hem van dit voornemen af, omdat ‘de levensstandaard van de keizer dan als van een gewone burger zou zijn’. Maar dat zou wel een oplossing geweest kunnen zijn. Want de plunderingen door de dienaren houden niet op. Alleen Marchand hield orde en rekende. Het in verhouding tot de bouwwerkzaamheden veel te talrijke dienstepersoneel (1) heeft meestal de grote stand van leven in de keizerlijke paleizen meebeleefd, het komt hun als een schande voor deze in te perken. De mateloze overdaad van dit gedrag vergoedt deze mensen een beetje voor de verbanning. (2)

Deze misstanden worden nog verergerd door het bedrog van de leveranciers en door de slechte toestand van bepaalde levensmiddelen, die moeten worden terug gestuurd.

Heeft Balcombe (3), de hoofdleverancier, zijn monopolie misbruikt?

Aantekening:

1. Behalve de in oktober vertrokken waren er nog 12 Fransen, waaraan als hulpkrachten waren toegevoegd 8 eilandbewoners, 10 soldaten en 2 Chinezen, dus 32 bedienden voor een totaal 8 personen tellend gezelschap. Bovendien waren nog vele Chinezen in de tuin aan het werk.
2. Ze verkochten wijn en etenswaren aan de eilandbewoners en aan de soldaten van het kamp. Kleine bijzonderheden vertellen ons over de stemming onder dit dienstepersoneel. In het archief van de kolonie bevinden zich berichten over een ‘flessenoorlog’ tussen Longwood en Plantation. Flessen waren op het eiland namelijk zeldzaam en duur, omdat ze allemaal uit Europa of van de Kaap moesten komen. Daarom beval Lowe, die in 14 dagen ongeveer 630 flessen naar Longwood naar boven liet brengen, dat hij de flessen weer terug wilde hebben. Napoleon bedienden braken ze express en toen de gouverneur naar Longwood kwam, ergerde hij zich elke keer over de berg

glasscherven, die in de buurt van het grondgebied lagen. Wederom dreigde hij geen wijn meer te sturen, als dit niet ophield. Het duurde bijna twee jaar.

3. "Ik geloof dat Balcombe aan mij rijk wil worden", schijnt Napoleon gezegd te hebben. Stürmer, die deze opmerking naar buiten brengt, voegt er aan toe dat 'deze veronderstelling hem niet onwaarschijnlijk lijkt'. (Stürmer aan Metternich, 4 juli 1817).

²⁹⁶ Vast en zeker. Hij en zijn medewerkers leverden Longwood tegen de allerhoogste prijzen en in onregelmatige hoeveelheden, steeds naar gelang de onzekerheden van de aanvoer, die af en toe wanneer er verrassend schepen binnen liepen en van proviand voorzien moesten worden, niet voldoende genoeg was. (1)

De prijzen op Sint-Helena waren ten gevolge van haar relatief hoge bevolkingsaantal op een onvruchtbare bodem altijd hoog geweest. Ze stegen nog door de toestroom van de bewakingstroepen voor Napoleon.

Nu was de keizer in het algemeen niet zonder middelen, hij had minstens een tijdlang het tekort, dat Engeland niet wilde betalen, uit zijn eigen zak kunnen dekken. De 25.000 goudfrancs die hij uit Frankrijk had meegebracht, waren nog in takt. Maar men had de aanwezigheid ervan tot nu toe voor de Engelsen verborgen. Als het plotseling tevoorschijn was gekomen, dan waren er bij Lowe nieuwe argumenten naar boven gekomen.

Aantekening:

1. Op 5 juli 1816 schrijft Poppleton aan de gouverneur: "Het ossenvlees dat gisteren naar Longwood kwam, was ongenietbaar, het werd terug gestuurd, net zo als het schapenvlees. Ik heb aan de man, die verplicht is om ossenvlees te leveren, geschreven en ook de leverancier ingelicht, er kwam echter geen nieuw vlees. In plaats daarvan werd een klein beetje gevogelte gekocht." Op 10 juli 1816 schrijft O'Meara aan Reade: "Montholon klaagt vandaag zeer heftig en zoals ik helaas toegeven moet, met werkelijke redenen. Hij had met Cole of Fowler een verdrag gesloten om te proberen of 50 pond ossenvlees, een geheel schaap en 9 stuks gevogelte per dag genoeg zouden zijn. Gisteren werden 100 pond ossenvlees en maar 3 stuks gevogelte van de grootte van een kraai geleverd, vandaag 3 delen van een schaap, 5 stuks gevogelte, ongeveer net als gisteren en helemaal geen ossenvlees. Als die grote schildpad er niet was geweest, die de admiraal ons had gestuurd en het zwijntje dat Gourgaud gisteren in de tuin gedood heeft, omdat het in de aarde woelde en waarvoor hij 100 francs moest betalen, hadden we niets eens voldoende te eten gehad." (L.P.20,115)

²⁹⁷ Overigens heeft de keizer de bedoeling dit 'als oorlogsbuit' achter te houden om alle eventualiteiten aan te kunnen. Hij kan voordat hij van deze reserve gebruik zou moeten maken, van Las Cases en Bertrand lenen, die beiden in Londen geld hebben weggezet (1). Later zal hij van de 'oorlogsbuit' gebruik maken om daarmee zijn persoonlijke uitgaven, het salaris van zijn officieren en de lonen van zijn bedienden te betalen. Op dit moment echter wil hij deze som niet aanroeren. De gierigheid van Bathurst biedt hem ook een prachtige gelegenheid verontwaardiging en medelijden van de wereld op te wekken. Dat laat hij niet lopen. Hij laat Balcombe komen en zegt dat hij hem een deel van zijn zilveren eetgerei zal sturen. Balcombe moet het voor hem verkopen. Dit zal hem helpen de uitgaven weer glad te strijken.

Als Balcombe verbaasd is, zegt Napoleon: "Wat moeten wij met dat zilveren eetgerei als er niets te eten op ligt?" Hij beveelt om van ongeveer een derde deel van zijn zilveren eetgerei, dat overigens in grote hoeveelheden voor handen is, de keizerlijke adelaar (2) te verwijderen en het met een hamer stuk te slaan. Cipriani moet in deze Balcombe volgen, die het verkoopt en de waarde bij de keizer bijschrijven moet (3).

Lowe is er heel boos over. Wat zal men in Londen denken? Zal men hem verwijten dat hij niets gedaan heeft om deze vertwijfelde handeling van Napoleon tegen te houden?

Aantekening:

1. Bertrand had bij Baring 12613 pond. Las Cases beschikte over 4000 Louis d'or, die hij bij zijn vertrek de keizer aanbood.
2. "Ik wil niet dat mijn adelaar de markt op gaat!" (Santini 38)
3. Het gebroken zilver werd door Balcombe als betaling aangenomen. Cipriani bracht het drie keer, namelijk: op 15 oktober 1816 952 ons, op 15 november 1227 ons, op 30 december 2048 ons, waarvoor in totaal 1065 pond 14 shilling, dus ongeveer 60.000 francs bijgeschreven werden. (L.P. 20, 221)

298 Maar wat kon hij eraan doen? Als Ciprinai voor de derde keer zilver naar Jamestown draagt, laat de gouverneur hem op het kasteel komen. "Waarom heeft u zoveel geld nodig?" vraagt hij. Ciprinai, die plezier heeft over Lowes sombere humeur, antwoordt slechts: "Om iets te eten te kopen, excellentie." Lowe stuift op: "Wat, heeft u niet genoeg levensmiddelen?" Cipriani verzekert dat de toegestane hoeveelheden voor het gebruik van het huis niet voldoende zijn en dat hij het ontbrekende moet inkopen.

"Wat doet u dan met al die boter en al dat gevogelte?" vraagt de gouverneur geheel onbegrijpend steeds opnieuw.

Toen hij van Napoleons plan het zilver te verkopen hoorde, had hij daarvan Bathurst onmiddellijk mededeling gedaan. Maar deze schrok. Wat voor een schandaal zou er door het nieuws ontstaan dat de ex-keizer van de Fransen gedwongen was zijn zilveren eetgerei te verkopen om niet van de honger te sterven! De minister capituleerde. Hij stemde niet alleen toe in Lowes voorstel het voor Longwood beschikbare bedrag van 8000 naar 12.000 pond te verhogen, maar hij machtigde hem ook bovenop dit bedrag alle andere uitgaven te doen, voor zover ze hem verstandig leken (1). Hij stond verder toe dat Napoleon naar Engeland aan een bankier een verzegelde brief mocht sturen om zich de geldmiddelen te verschaffen, die hij voor zich persoonlijk nodig had.

Aantekening:

1. Bathurst aan Lowe, 22 november 1816. "Daar uit uw brief op te maken valt, dat zelfs het tot 12.000 pond verhoogde bedrag als te weinig aan te merken is, zie ik geen problemen u voor de meerdere uitgaven van generaal Buonaparte te machtigen, voor zover die nodig zullen zijn en elke beperking, waarover hij zich terecht zou kunnen beklagen, te vermijden." (L.P.20,118)

299 Deze toestemming komt Hudson Lowe gevaarlijk voor. *Hij brengt Napoleon hiervan niet op de hoogte.* Ten gevolge daarvan zal de keizer zich nog langer dan een jaar moeten behelpen.

Ondanks zijn zorgen omtrent de beperkingen had de keizer zelf in deze tijd een zekere verzoeningsgezindheid getoond. Zijn vasthouden aan de keizerstitel voerde voortdurend tot problemen. Men weet hoezeer hij er zich aan vast klampte en waarom. Desondanks stelde hij, misschien uit strijdmoedigheid een compromis voor. Op 16 oktober 1816 gaf hij O'Meara de opdracht Lowe een notitie te brengen, waarin hij verklaarde 'dat hij steeds bereid was geweest een titel aan te nemen, die zich niet van de andere onderscheidt' (1): kolonel Muiron of Baron Duroc (2).

"Wat is een titel?" zegt hij tegen de Ierse dokter. "Dat heeft toch geen betekenis. Ik heb genoeg lawaai in de wereld veroorzaakt, wel veel meer dan welk ander mens ooit zal doen, misschien wel teveel..... Ik word oud, ik zou teruggetrokken willen leven."

Daarmee hadden Longwood en Plantation een wapenstilstand kunnen sluiten. De persoonlijke betrekkingen waren daardoor eenvoudiger geworden. Lowe was zich de betekenis van zo'n verandering bewust.

Aantekening:

1. O'Meara aan Lowe, 16 oktober 1816. Napoleon voegde daar aan toe: "en ik herhaal dat ik als men er eens aan toe is mij uit deze grauwe gevangenis te ontslaan, bij mijn wil vasthoud niet meer in de politiek te gaan wat er ook in de wereld gebeurt." (L.P.20, 117)
2. Al tijdens zijn verblijf in Briars had hij via Montholon Cockburn over dit voorstel laten bemiddelen. De admiraal had daarover naar Londen bericht zonder antwoord te krijgen. (O'Meara aan Finlaison, 23 december 1816, L.P.20,216)

300 Op 18 oktober 1816 berichtte hij Bathurst over Napoleons voorstel. De dag daarna begaf hij zich naar Bertrand, waarmee hij een tamelijk vriendschappelijke verhouding had. Maar de beslissing lag in Londen. Bathurst was in verlegenheid gebracht, hij waagde het niet een rechtstreeks negatief antwoord te geven. Daarom schreef hij aan Lowe (1): "Met betrekking tot het voorstel van generaal Buonaparte zal ik u geen instructies geven. Het mag hard lijken het helemaal af te wijzen, anderzijds zou een uitdrukkelijke toestemming ons vele ongemakken bereiden. *Daarom zult u als dit weer ter sprake komt hem over dit thema niet aanmoedigen.*" Deze stilzwijgende afwijzing van een oplossing, die het lot van Napoleon oneindig had kunnen verlichten, is van alle hardheid van de Engelse minister de minst verontschuldigbare. Napoleon was ondanks alles een gevangene en in handen van de Engelsen gebleven, maar zijn internering was dan minder naar geweest. Hij was menige plagerij, de volledige isolatie, misschien ook wel een beetje verveling ontlopen. Zijn volgelingen zouden meer vrijheid hebben gehad en minder er aan gedacht hebben hem te verlaten. De commissarissen zouden in Longwood ontvangen zijn, een gebeurtenis, die in de toekomst verdragende gevolgen zou kunnen hebben gehad. Vermoedelijk was het hoofdzakelijk deze benadering, die Bathurst verhinderen wilde. Lowe gehoorzaamde: hij zweeg. De keizer kon in deze gelegenheid niet aandringen. De beklagenswaardige strijd om de titel zal tot het einde van zijn gevangenschap duren.

Aantekening:

1. De 14^e december 1816. (L.P.20,117)

*

301 In de strijd, die hij meer tegen Engeland dan tegen Lowe voerde, waarin hij slechts een ongeschikte uitvoerder ziet, heeft Napoleon enige voordelen gewonnen. Maar met betrekking tot zijn daadwerkelijke vrijheid heeft hij niets bereikt. Op dit gebied is Lowe nog minder dan vroeger bereid iets toe te geven. Zijn worstelen met de keizer en Bertrand, zijn omgang met de Fransen in het algemeen hebben in hem zo niet haat – deze uitdrukking zou te sterk zijn – maar in ieder geval een heftige antipathie opgeroepen. Door de hem omringende personen wordt deze negatieve stemming nog verergerd: Reade en Gorrequer sporen hem tot strengheid aan (1). Doch de gemeenste rol speelt O'Meara, die als een hommel tussen Longwood en Pantation heen en weer vliegt en overal zijn giftige pijlen afschiet. Gourgaud en de Montholon mogen niet tot het uiterste gaan. Maar Bertrand, die rancuneus is, is voor verzet en wil geen voetbreed wijken. Las Cases is nog wilder.(2) Naar zijn mening moet de keizer onophoudelijk bij elke gelegenheid en met alle middelen protesteren om Europa eindelijk tot verandering van mening te dwingen.

Aantekening:

1. Men kan hier als bewijs van deze zinnen het grootste gedeelte van de berichten van Gorrequer citeren, die bij Lowes papieren in het origineel worden bewaard. De militaire secretaris van Lowe komt steeds weer terug met de gedachte 'dat het niet gebruikelijk is dat een krijgsgevangene in

zo'n huis woont en zulke uitgaven doet'. Vergelijk speciaal zijn memorandum van 6 september 1816 (L.P.20,142).

Reade zou op 12 december 1816 tegen O'Meara gezegd hebben: "Hij is een erbarmelijke plebejer, een gevangene en de gouverneur heeft het recht hem zo streng te behandelen als hem goeddunkt."

In zijn brief van 29 december 1816 schreef O'Meara aan Finlaison: "Ik geloof dat men tegen hem (Napoleon) een onnodige gestrengheid heeft gebruikt, zoals u aan de soort beperkingen kunt zien. En ik weet ook dat dit de opvatting van alle officieren op het eiland is, *de staf van Hudson Lowe uitgezonderd.*"

2. Men moet ook niet de stemming onder de bedienden te gering schatten: hun constante bezwaren en eisen, hun ontmoedigingen. Dat alles komt de keizer ter ore. Gourgaud schreef op 16 december 1816 de meest betekenisvolle zin: "Als de gouverneur van Sint-Helena een engel geweest zou zijn, dan zou men zich nog over hem beklagen." (Niet gepubliceerd, Bibli. Thiers.)

³⁰² Napoleon zelf houdt de politiek van zwijgen niet voor de goede. De wereld zou hem kunnen vergeten. Er moet voortdurend gestreden worden, tegen Lowe, tegen Bathurst; de openbare mening moet voortdurend in opwinding blijven. Het Britse kabinet moet constant problemen hebben, kortom, Engeland moet op elke wijze bezigt gehouden worden.

De beide partijen, gevangene en kerkermeester, beiden vastbesloten, ademen in een sfeer van verbittering. Geen verzoening, geen poging elkaar te begrijpen, de verschillen te overbruggen, is mogelijk, tenminste in deze jaren niet. Maar als men alles afweegt, komt men tot de overtuiging dat voor Napoleon zelf de strijd aangaan de voorkeur is. Hoe zwaar zou hij anders onder het niets doen lijden! Zo lang hij vecht, hoopt hij nog te kunnen winnen. En deze in de grond van zijn hart verankerde hoop zal nog lang niet sterven.